

IRUDIA ETA IRAKASKUNTZA

Oraindik eginkizun

XABIER EGAÑA

---

rudi bat bidaltzen edota jasotzen dugu elkar komunika-
tzen dugun aldi oro. Edozein ideiak, kontzeptuk, balo-
rapenek eta baita sentipenek ere, irudizko oinarri bat du
beti bere izakeran: bai nirekin berbetan ari dena ikusten du-
danean, hizki-motak ikusten eta jarraitzen eta beroien
arteko tarteak behatzen ditudanean... baina baita soilik
entzuten dudan hura arketipikoki irudikatzen dudanean
ere. Zer esanik ez telebista-saio bat ikusten dihardudanean,
edo egunkari nahiz aldizkari bateko orriei begira nagoenean:
argazkiak, margoak, irudien neurriak, e.a. Guzti hori ikus-
zeinu multzo bat da, nik somatzen eta nolabait asimilatu ere
egiten dudan zeinu-multzo bat gainera.

Somaketa hau ez da, inolaz ere, gertakari pasibo bat. Ez
da ikuste mekaniko huts batera mugatzen. Nire somaketa-

-aldi bakoitzean, une horretantxe nolabaiteko arrazoiren batengatik neuk dudanarekin, ditudan oroipenekin, asmoekin, aukerapenekin, guzti horrekin erlazioak sortuz eta moldatuz somatzen dut somatzen dudana. Honenbestez, esan daiteke erre alitatea ez dela bera den hori, baizik eta *no-la* esana dagoen, edo nik neure somaketan egiten dudan *aukerapena*.

Faktore ezberdinak daude jokoan, askotan konturatzeke gauzatzen den aukerapen aktibo honetan: igorle ala hartzaile izan, badago alderik; komunikaziorako darabilgun baliabide-motak ere bere eragina du; garrantzia dute adierazi nahi diren ideiek eta sentipenek; aukeratu dudan komunikabidean nik neuk daukadan trebetasuna eta jariokortasuna ere ezin ahantz daitezke, e.a.

Adibide gisa honako hau: argazki baten objektibitatea itxurazkoa baino ez da; argazkilariak errealitate batetik jaso zitzakeen aukerabide ugarietatik bat baino ez bait du hartu bere kamararen bitartekotasunaz. Bizitzari buruzko duen ikuspegi eta filosofia bere-beretik, argazkilariak gai batzuk eta margo-konbinaketa batzuk aukeratzeko dituzten, angulazio bat edo bestea, enfoke-modu bat, halako filtro batzuk, paper-mota hura... Guzti horren bitartekotasunez sortu duen irudian adierazi nahi da bera. Gero ikusleari dagokio bere aukerapenetatik, balioetatik, datuetatik abiatuz argazkian ohartzen duen hura bere modura dekodifikatzea. Bakoitzari dagokion moduko bizipena da irudi bakoitza: eraiki zuenaren asmoekiko gutxi gorabeherazko hurbilpen bat, hurbilpen-saio bat.

Hauxe da artearen, irudiaren sugerentzi eta anbibalentziaren jokoak, komunikazio-modura ulertua.

Irudi-hizkuntzaren *manipulazio* propioa aipatu nahi nuke atal hau amaitu aurretik. Errealitate objektiboaren itxuraz eta bakoitzaren subjektibotasunaren gaineratik, *mezua* beraren sortzaile bilakatzen da; errealitatea bere izakeraren sortzaile alegia, beren izakera berek sortzen dituzten albisteak. Beren irudi huts eta soil diren pertsonaiak. Irudirik

gabe beren garrantzia galduko luketen gertakariak eta pertsonaiak; hau da, baldin badira, geuri agertzen zaizkigun irudiarengatik bilakatzen dira errealitate.

IRUDIA - GIZARTEA - ESKOLA

Aurreko lerroetan gainkiroki itxuratutako joko horretan mungildurik bizi gara guztiok, eta guztiok gizatalde bezala. Irakurketa hori zertxobait zabalduz beste hau gehitu beharko genuke: komunikazio horren atzetik eta azpitik agintetza-gertakari batzuk daudela, agintetza hori nola politikoa hala ekonomikoa ere izan daitekeelarik; eta horrek gainontzeko guztiok kontsumitzaile bihurtzen gaitu: komunikabidearen kontsumitzaile, haurrak berak ere tartean direlarik.

Horretxegatik geuri dagokigun eginkizunetako bat haur horiek prestatzea litzateke, geroago, pertsona helduak izango direnean, irudiaren mundua argitasun handiagoz eta askatasunez bizitzeko gai izan daitezen, alegia. Eskola bera, gizabide-zubi eta kultur oinarri den neurrian, gogoeta honen barruan kokatu behar da.

Nolako garrantzia ematen zaio irudiaren munduari gure ikastetxeetan?

Bai, egia da geletan eta pasiloetan irudi ugari ikusten dela: afitxak, posterrak, esku-sariak, oker samar moldatutako iragarkiak, aspaldiko lehiaketetako irabazleen marrazkiak... Hainbat diapositiben erabilera erantsi beharko genuke guzti horri, eta hala-nolako objektibotasunez adieraztea zaila bada ere, bideoaren erabilera desegokia (?).

Zein curriculum-helburu marabera antolatzen da bideoaren erabilera hori? Hainbatetan administralgoaren eskabideari erantzun nahiko zaio, zenbaitetan *haurrek ondo pasatzea* izango da asmo nagusia, bestetan modaren eragi-

na. Nabaria da kasu gehienetan ikasleekin darabilkien irudi-arekiko helduaren sentikortasunik eza.

Benetan kezkatzen ote gaitu komunikazioaren arazoak gure hezkuntz ihardueran? Kontutan hartzen ote dugu edukin-arlo edo ziklo bateko *curriculum-osagaiak* aztertzeke eta antolatzeke orduan?

Bira kopernikano honetan arazo nagusia ez da lantzen ari garen gaiaren adibide eredugarri bat eskaintzen digula irudiak; hori baino gehiago da: komunikazio-eredu berri bat eta pedagogi modu berri bat bidera daitezkeela, eta ondorioz, ikasle-irakasle-eskola-gizarte katean harreman-era berriak gauzatzeko aukerak sortzen direla.

Oso errezeta errazak eman daitezke: gutxienez baliabide honen erabilera materialaren garrantzia azpimarratu, haurrak bere burua eskolan ere halako giro kultural berezi batean murgildurik soma dezan, gero kalean eta etxean ere aurkituko duen giro kultural berean. (Zenbat orduz egoten da haurra egunero telebistaren aurrean?). Presa handiagokoa litzateke, eta aldi berean baita zailagoa ere, irudiarekiko eta iruditikako sentikortasuna lantzea. Zera lortzen saiatu beharko genuke: haurra bera bere gaien irudibidezko eraikitzaile suertatzea.

Irudiarekin lan egiteko orduan bideo-teknikaz baliatzea garrantzi handiko gauza da, teknika horretaz baliatu bideoak berak darabilen mezu-bitartekariaren —irudiaren— azterketarako.

Mezu-mota berezietan erabili ohi diren atrezuak, pertsonaiak, objektuak hobeto aztertu ahal izateko bideo-emanaldi bat edo emanaldi baten zati mugatuago bat behin eta birritan pasa daiteke. Pasera geldoaz baliatu abiadura normalean ikusi eta somatuko ez liratekeen zehaztapenak eta ñabardurak jaso ahal izateko. Beste batzuen pareko izan daitezkeen emanaldiak antolatu, pertsonaiak, zeinuak, musikarekiko egokitasuna... alderatzeko. Sekuentzia ezberdinen jarraieran zeinu eta baita balio adierazgarri ere bilaka daitezkeen ob-

jektuak, usaigarriak, emakumeak, jostailuak, dirua, haur-
rak, zoriontasunaren ikuspegia...

TB-estudio batera ikustaldi bat, plato batean egon em-
analdi batean, trukajeak nola moldatzen diren aurrez aurre
ikusi, giro *magikoen* errealitatea bertatik somatu... Guzti
honek komunikabide horrekiko kontzientzia argiago bat
gauzatzen lagunduko lioke gaurko ikasleari eta baita komu-
nikabide-teknikaz jakitun izaten ere.

Plastika-arlotik Hezkuntz Lege Berriak eskuetan jartzen
digun betekizun garrantzitsua dugu hori: inguratzen di-
tuzten eta beren sorkari ere izan daitezkeen irudiekiko jar-
rera kritikoa hartzeko eta balorapen analitikoa burutzeko
gai izan daitezen, aukerak eta baldintzak eskaini behar
dizkiegu gure gaurko ikasleei.

IRUDIA - HEZITZAILEA

Ba ote dugu irudiak ekarri duen aldaketaren aurrean
horrek gauzatu duen iraultza sakonaren kontzientzia familia
barneko harremanetan, denboraren erabileran, transmiti-
tzen diren balio eta mundu-ikuskeran? Aldian aldiko mar-
razki bizidunen modura jolasten eta hitzegiten dute haurrek
(Pitufiak! Jolastera! Nancy-irudiko neskatoak —gerora
bereziki neskatoen marrazkietan agertzen dena— eta pan-
pin-itxuretan, irudi-kolekzionagarrietan, jantzi ofizializatue-
tan eros daitezkeen filme-serieetako mamuak, e.a.).

Irudiak sortu duen *erabateko* mundu horren aurrean hel-
du moduan koka gaitezen ikuspegi bat eskaintzen saiatu
nahi nuke. Nagusiki telebistaren mundua dut gogoan orain.
Erabateko mundua diot: ideiak, kontzeptuak, balioak, sen-
tipenak, baina baita transmisio eta komunikazio-moduak
ere, guzti horren elkarkidetzak sortzen duen *erabateko*
mundua!

Hitzean oinarriz moldatzen zen orain artean kultur bizitzaren transmisioa: eskolaren gertakari kulturala. Arrazoimenera, komentzimendura, oroimenera... iristen zen hitza, eta hortik pertsonaren beste osagai guztietara: sentipenetara, ohituretara, balioetara...

Alderantzizko bidea egiten du irudiak: sentipen, balio, afektu bat osotasun moduan aurkezten duen erabateko sentipen batetik abiatuz —arrazoitu eta aztertu gabe aurkezturik— arrazoimenera eta ideiaren komunikazioraino heda daiteke irudia.

Ezagupen-eskema berri horretan prestatu gabe gaude egungo irakasleok, ez bait gintuzten horretan hezi; eta orain asmatu ezinik gabiltza.

Irudirik gabe hezi gintuzten. Horretxegatik irudiak ez du berezko baliorik; ideia baten adibide ximple bat, informazioa zabaltzeko baliabide soil bat baino ez da guretzat.

Irakasleak *dena zekiela* sartu ziguten buruan. Jakitearen jabe gara, jakintzaren bilduma: ideietan, kontzeptuetan, eskemetan moldatutako ezagupenaren bilduma. Eta gure eginkizuna jakintza hori haurrei pasatzea litzateke, haurren barruan sartzea lortu beharko genuke; bete beharreko kaja hutsa bait da ikaslearen burua. Irudiaren eta bideoaren erabilgarritasunak izakeraz aldarazten du irakaslea, ez bait da garai bateko entziklopedia jakintsu hura. Jakintza-informazioa bizitzaren ikuspegia zinta batzuetan jasorik eta bildurik dago orain. Zein da, beraz, orain, gaurko irakaslearen betekizuna?

Behar bada beste era bateko izatera bultzatuko gaituzte teknika berriek: eragile, egokitzaile, lider, analisi eta lanmodu-laguntzaile. Hau da, haurrekin eta ikasleekin beste modu batera egotera eta ihardutera ohitu beharrean gaude.

Baliabide teknikoek berez dituzten zailtasunak erantsi beharko genizkieke aurrez aipatutakoei. Hainbeste tekla, botoi, aukerabide teknikoren artean galdurik aurkitzen gara. Beldurra somatzen dugu hain baliabide sofistikatu eta

garestien aurrean. Eta berorietaz ez baliatzea erabakitzen dugu.

Bereizketa nagusi bat egin behar da hasiera beretik: gauza bat da teknikaren erabiltzaile trebe bat izatea, eta beste bat gutxiengo ezagupen batzuen jabe izatea gero baliabide horietaz erabilera arrunt bat moldatu ahal izateko. Tekla edo pultsadore gutxi batzuen ezagupena baino ez luke eskatuko azken honek.

Garrantzi handiagokoa da eskolan dagoen materialaren ezagupen on bat izatea: zinta bakoitzaren fitxaren eta edukinaren ezagupen zehatz bat izatea esan nahi da. Horrela bakarrik aztertu eta bereganatu ahal izango bait dute bertako edukina bai irakasleak eta baita ikasleek ere.

Irakaskuntzarako gai-multzo osatutako serieak zabalzen dituzten banatzaileen bitartekotasunez osatu ohi dute ikastetxe gehienek beren bideoteka. Gai-materialak biltzeko beste iturri bat telebista bera da. Orduategia eta ematera doazen programaketa ezagutuz gero bideotekarako interesgarri izan daitezkeen gaiak graba daitezke ikastetxean. Telebistaren jarraipena suposatzen du horrek, eta ondorengo gai-materialen sailkapena eta fitxaketa. Bideoteka hornitzeko beste bide bat irakasleak berak dira: irakasle taldeak —ikasleen laguntzaz edo hau gabe— beraiei dagokien materiala prestatzen dute, ikastetxeko eskakizunei, taldearen edo gaiaren beharrei erantzunez. Denbora, lana eta baliabide ugarien eskakizuna du horrela lan egiteak. Azpimarratu behar da, ordea, klase baten interesetatik gertu dauden iharduera, elementu eta testigantzei buruzko lan politik molda daitezkeela filmaketa arruntak eginaz.

Guzti hau aipatzerakoan bideoak ikasgelarako dituen erabilera-aukerak adierazi nahi nituzke jarraian:

- Gai baten azterketarako hasiera-eragin moduan. Gaia edo arazoa globalki aurkezteko une bezala uler daiteke. Informazio-zehaztapen ugari izan ohi duenez, lana bera aztertzeko eta sailkatzeko aproposa izan daiteke.

- Gelan burututako zatikako lanen laburbilketa eta ikuspegi orokorra eskaintzeko aukera moduan.

- Ikasketa zehatz bat jarraitzeko bide: prozedura tekniko baten garapeneko une guztiak jarraitzeko aukera bezala.

- Normalki gure somaketatik at geratzen diren aspektuen zatikako osagaien mikro edo makro-ikuspegia aurkitu ahal izateko baliabide moduan: lore edo eltxo baten jaiotza, itsasbarrenaren ikuspegiak, luraren osaketari buruzko filmaketak...

- Ikasleen edota irakasle berorien ihardueraren analisisirako grabaketa arruntak: antzezpenak, eztabaidak, bestelako jokabideak...

Informazio-zehaztapen hauek zabalduz irudien azterketa formalari ere hasiera ematea planteatu beharko genuke: irudi geldiena bezalaxe mugikorrena ere: itxurak, planoak, enkoadreak, angulaketak, erritmoa, sekuentziak...

Hezkuntz Lege Berriak indar handiz jasotzen du irakaskuntzaren ikuspegi kultural hau. Baina nire irakas-esperientzian oinarriturik zera esatera ausartuko nintzateke: legean aurrigusten denez, aukera hau derrigorrezko lehenaldiko irakaskuntzaren amaiera aldera (12 urteko ikasleak) kokatzen du, eta nire ustez, ikasle horiek gazteegiak dira horretarako. Hainbat gertakari eta zehaztapeni buruzko analisi kritiko bat burutu ahal izateko, horretarako bakoitzaren aldetikako iharduera-gogoaz aparte, pertsonaren halako heldutasun filosofiko bat behar-beharrezkoa da: abstrakzio-gaitasuna, jakinaren gainean sintesiak moldatzekoa, e.a. Nire eritziz, gure gaurko adin horretako ikasleak ez dira heldutasun-maila horretara iristen.

Dena den, eginkizuna hor dago. Gizarteak bere egin dituen hizkera-moduak, aisialdiko bide berriak eta komunikazio-era ezberdinak gure irakas-ihardueran ezin txertaturik gabilta. Guk, irakasleok, *zintzilik* daukagun gaietako bat izan daiteke guzti hau.